

Schütz Antal életútja az önéletrajza tükrében

Sármási Zoltán

Bevezetés

Schütz Antalnak, a 20. század első fele neves dogmatikus teológusának gazdag életútja, annak állomásai napjainkban kevésbé ismertek, pedig van egy alapos forrás, amely mindezt élénk tárja. Ez a mű nem más, mint Schütz *Életem – emlékezések* című önéletrajzi írása, amely 1942-ben jelent meg. Nem sokkal azt követően, hogy Schütz 1941. február 16-án, állítása szerint és az orvosaira hivatkozva a túlzott szellemi leterheltség miatt agyvérzést kapott és betegállományba kényszerült.¹ Az alábbiakban elsősorban ennek az önéletrajzi írásnak a segítségével mutatom be röviden Schütz Antal életpályáját, kiemelve belőle a legfontosabb mérföldköveket, amelyek meghatározták az ő tevékenységét, hatással voltak szellemiségére, illetve néhány motívumot lehetőség szerint más források segítségével is alátámasztok. Fontos megemlíteni, hogy ez az önéletrajzi írás nem minden esetben évszámokhoz kötve vezet végig az olvasót Schütz életútján. Nagy szerepet kapnak benne olyan szubjektív élmények, események is, amelyek nem kronológiai elhelyezkedésük miatt érdekesek, hanem azért, mert közelebb hozzák hozzánk Schütz Antalt, az embert.

Származás, gyermekkor

Az önéletrajzban egy rövid előszót követően Schütz először a szülőfalujára emlékezik vissza. Kistószeg Torontál megyében helyezkedett el, 1880-ban még Magyarországhoz tartozott, ma Szerbia területére esik. Egy Mária Terézia idején német telepesek által létrehozott kis faluról van szó, amely a szomszédos Nagytószeggel alkotott egy egységet, az utóbbi területén elhelyezkedő közös templommal. Schütz megemlíti, hogy a templom már gyermekkorában meghatározó szerepet töltött be az életében: soha ki nem hagyta volna a misét. Továbbá szívesen emlékszik vissza arra, hogy egy „Isten háta mögötti” kis faluban felnőve a természetközelség és a bensőséges viszonyok milyen nagy hatással voltak az életére.² Azt is érdemes megemlíteni, hogy az alföldi síksághoz képest, ahonnan Schütz elindul, milyen különös élmény számára megpillantani első hegyként a budapesti Gellért-hegyet, majd később eljutni Svájc és Tirol 4000 m magas hegyeire. Mintha egyfajta párhuzamot látnánk abban, ahogy Schütz Antal egy egyszerű kis faluból elindulva élete során több tudományterület művelésében is magas csúcokra ér fel.³

Ami Schütz Antal családi hátterét illeti, német (sváb) katolikus bevándorlók képezték a felmenőit, akik Mária Terézia alatt települtek a Bánátba a török hódoltság során kihalt lakosság pótlására. Az ilyen módon betelepített családok elsősorban földművelésből és kézművességből éltek. Utóbbiak közül került ki Schütz Antal édesapja is,⁴ aki 93 éves koráig,

¹ SCHÜTZ ANTAL: *Életem – emlékezések*. Bp., 1942. (továbbiakban: SCHÜTZ, 1942.) 3. p.

² SCHÜTZ, 1942. 3. p.

³ SCHÜTZ, 1942. 4. p.

⁴ SCHÜTZ, 1942. 5. p.

1941-ig élt és szabómesterséggel, földműveléssel,⁵ később méhészettel foglalkozott. Édesanyja a háztartást vezette és 85 éves koráig élt, mindössze tíz hónappal élte túl a férjét.⁶ Rajtuk kívül anyai nagyszülei voltak nagy hatással Schütz Antalra. Nagypja is szücsmester volt, aki idősebb korában szatócsboltot üzemeltetett és 1892-ben halt meg 67 évesen, feltehetően epebajban, amit akkor még nem tudtak gyógyítani. Nagyanyja 93 éves koráig élt, aki a családdal lakott és szellemi frissességét haláláig megőrizte Schütz szüleihez hasonlóan (ez Schütz Antalnak sajnos nem sikerült).⁷ Schütz Antalnak még két öccse született, akik hozzá hasonlóan később értelmiségi pályára kerültek: az idősebb orvos és egyetemi magántanár, a fiatalabb pedig gimnáziumi tanár, illetve iskolaigazgató lett Temesváron.⁸

Azonban annak ellenére, hogy valamennyien egyszerű, paraszti életmódot folytattak, a tudásnak nagy becsülete volt a faluban (példának okáért Schütz megjegyzi, hogy nagyszülei házában megvolt Scheeben nagy Dogmatikájának harmadik kötete).⁹ Ezért nagy hangsúlyt fektettek arra, hogy legyen alkalmas tanító, aki gondoskodik a fiatalok tanításáról, hogy jártság legyenek az írásban, olvasásban, matematikában, földrajzban. Ilyen tanító volt többek közt Schütz Antal nagybátyja is, akitől ő maga is tanult annak idején.¹⁰ Schütz érdekességként megemlíti, hogy bár származásukat tekintve a falubeliek németek voltak, érzésben, gondolkodásban magyarnak tartották magukat. Csak az 1905-ös Apponyi Albert-féle nyelvtörvény, amely az iskolában előírta a kötelező magyar nyelvoktatást, váltott ki belőlük ellenérzéseket. Ez Schütz elmondása szerint is megágazott a Trianonhoz vezető állapotoknak.¹¹

Schütz külön fejezetben elmélkedik arról, ő maga hogyan vált magyarrá egy származását tekintve ízig-vérig német környezetben. Mivel érzésüket tekintve a család tagjai magyarok voltak, igyekeztek magyarul beszélni, magyar újságot járattak. Schütz magyar könyvekből tanulta a magyar történelmet, amellyel közben azonosult, csakúgy, mint a jellegzetes alföldi környezettel, amelyben felnőtt.¹²

Vallásosság tekintetében Schütz Antal gyermekkorában leginkább az esküvő, a keresztelő és a temetés igénybevételére szorítottak a helybéliek, ami Schütz szerint leginkább az akkori liberális korszaknak volt köszönhető. De szerepet játszott az a körülmény is, hogy az emberek akkori anyagilag jól éltek és nem érezték szükségét, hogy az égiekhez fohászodjanak. Végül, de nem utolsósorban Kistószegnek nem volt temploma, a szomszédos Nagytószegre kellett volna átjárni szentmisére. Mindazonáltal az emberek nyitottak voltak a vallás iránt, amit egy német papok által tar-

⁵ SCHÜTZ, 1942. 10. p.

⁶ SCHÜTZ, 1942. 9. p.

⁷ SCHÜTZ, 1942. 11. p.

⁸ ELŐD ISTVÁN: Schütz Antal, a hittudós. In: *Vigilia*, 1981. 5. sz. 311–315. p. (továbbiakban: ELŐD, 1981.) 311. p.

⁹ SCHÜTZ, 1942. 11. p.

¹⁰ SCHÜTZ, 1942. 6. p.

¹¹ SCHÜTZ, 1942. 6. p.

¹² SCHÜTZ, 1942. 18–19. p.

tott háromnapos misszió is jól jelzett, melynek a hatását még évek múlva is lehetett érezni.¹³

Út a tanári pálya felé

Érdekes Schütz Antalnak a tanuláshoz való hozzáállása. Saját bevallása szerint hosszú évekig félt az iskolától és attól, hogy a tanulás megfosztja a szabadságától. A helyi iskolába járt, ahol a kor szokása szerint összevont évfolyamokban tanultak a diákok: a tanító felváltva foglalkozott velük. Mindazonáltal Schütz Antal elég jól tanult ahhoz, hogy amikor nagybátyja, az akkori tanító 1896-ban meghalt, a falu nevében fel akarták kérni az akkor hatodik gimnazista Schützöt, hogy legyen ő az új tanító. Mivel ő akkor már eldöntötte, hogy piarista lesz, nem vállalta el a feladatot.¹⁴

Schütz Antal végső soron nagybátyjának köszönhetően kezdett tanulni, főleg amiatt, hogy a fizikuma fizikai munkára, mesterségre nem igazán tette alkalmassá. A helyi iskola mellett a nagytószegi plébánostól kezdett latinul tanulni és tizenegy éves korára elvégezte a polgári iskolát.¹⁵ További tanulmányai végett Szegedre került, amelyet vonattal lehetett a szülőfalujából megközelíteni. A közeli gyertyámosi konviktus lett az új otthona több falujabeli, illetve rokon fiúval együtt, ahol az ebédlőben való felszolgálás és más kisebb munkák fejében ingyen ellátást kaptak.¹⁶ Abban, hogy Schütz odakerült, fontos szerepe volt annak a célnak, hogy a délvidéki fiatalok magyarul tanuljanak.¹⁷ Valóban, ő is Szegeden tanult meg rendesen magyarul a tanulmányainak ebben a szakaszában,¹⁸ amely a piarista gimnáziumban zajlott, melynek igazgatója akkoriban Magyar Gábor volt.¹⁹ Továbbá ekkor tanulta meg alaposabban a latin nyelvet is, valamint a magyar történelmet, amelyet ugyanakkor bevallása szerint soha nem tudott rendesen. Csak akkor nyert némi betekintést ebbe a tudományágba, amikor 1912-ben középiskolai tankönyvet írt, majd 1933-ban, amikor az egyetemen a tízrészes *Isten a történelemben* című előadásorozatát tartotta. Saját tapasztalatai révén meggyőződéssel állította, hogy középiskolás gyerekek nem való a történelem, mert pszichológiai szempontból még nincs birtokában a történelmi folyamatok megértéséhez szükséges képességeknek.²⁰

Az, hogy Schütz Antal a piarista rend kötelékéhez csatlakozik, a negyedik gimnáziumban dőlt el számára. Ebben szerepe volt a személyes vállalosságának komolyodása, valamint az egyik tanárának, Sáfrán József-

¹³ SCHÜTZ, 1942. 7–8. p.

¹⁴ SCHÜTZ, 1942. 16. p.

¹⁵ SCHÜTZ, 1942. 20–21. p.

¹⁶ ELŐD, 1981. 311. p.

¹⁷ SCHÜTZ, 1942. 22. p.

¹⁸ SCHÜTZ, 1942. 24. p.

¹⁹ Magyar Gábor (1842–1912) piarista szerzetes, tanár, iskolaigazgató 1867-től tevékenykedett a szegedi iskolában. Meghatározó szerepet töltött be Szeged életében, többek közt neki volt köszönhető Dugonics András szobrának felállítására, a piaristák új gimnáziumának és rendházának fölépítése a nagy árvíz után, melynek köszönhetően uralkodói kitüntetésben részesült. Élete végén, 1899-től a piaristák magyarországi tartományfőnöke is volt. 175 éve született Magyar Gábor piarista szerzetes, iskolaigazgató. In: *Piaristák*, online: piarista.hu, 2017. január 11. – 2019. december.

²⁰ SCHÜTZ, 1942. 30. p.

nek, aki vallást, magyart, és bölceletet tanított neki.²¹ A gimnázium felső osztályaiba érve egész jól elsajátította a magyar nyelvet, a helyi önképzőkör elnökeként pedig a nyilvános beszéd gyakorlására nyílt lehetőség.²² Ekkoriban gondolkodott el igazán azon is, hogy milyen szaktárgyat akar magának választani, és a már említett tanára, Sáfrán József hatására a magyar és a latin nyelv mellett döntött. A történelmet, bár szerette, ahogy arról már esett szó, nem tudta jól megtanulni az állítása szerint nem kielégítő név- és eseménymemóriája miatt.²³ Viszont nagyon szeretett olvasni, ráadásul igyekezett minél többet magyarul, így aztán egy idő után már meg sem lehetett állapítani róla, hogy nem született magyar.²⁴

Érettségi után Schütz Antal Vácra került novíciusnak, ahol a nála fiatalabb tanításában, korrepetálásában tett szert a későbbi tanári pályája szempontjából hasznos gyakorlatra.²⁵ Bár ezen időszak alatt felmerült nála egy-két komolyabb egészségügyi probléma, végül sikeresen le tudta tölteni a rend előszobájának számító időszakot és 1900-ban sor került nála az egyszerű fogadalom letételére.²⁶ Fogadalmasként megkezdhette kispapként az újabb tanulmányait Budapesten, a Kalazantiumban. Ez az időszak, az 1900-as évek első fele lesz az a periódus Schütz életében, amikor először találkozik Prohászka Ottokárral és az ő munkáival.²⁷ Kispapként rendszeresen részt vett Prohászka lelkigyakorlatain, az 1900-tól évente megrendezett katolikus nagygyűléseken, az 1902-es katolikus autonómiai kongresszuson. Ekkor találkozott először a szociális kérdéssel is, amely a kor egyik legnagyobb újításának számított a katolikus egyházon belül csakúgy, mint a társadalom többi részében. Az önéletrajz írásakor idősebb fejjel kritikusabban nyilatkozik az akkori radikális jellegű újításokról, de annak idején fiatalon meghatározó volt számára ez az eszmény annyira, hogy saját bevallása szerint eldöntötte, eszerint igyekszik a saját életén keresztül példát mutatni a körülötte lévőeknek.²⁸

Schütz Antal 1900-ban nem csak kispap, hanem egyetemi hallgató is lett a Pázmány Péter Tudományegyetem hittudományi karán. A teológia mellett a magyar és a latin tartozott a fő tárgyai közé. Ekkor lépett be a Szent Tamás Társaságba is, amelynek később hosszú időn át volt vezetője.²⁹ Egyetemi tanárai közül Kiss Jánost³⁰ érdemes kiemelni, akitől latint és bölceletet tanult, és aki sokat segített neki a bölceleti tanulmányokban.³¹

²¹ SCHÜTZ, 1942. 34. p.

²² SCHÜTZ, 1942. 35-36. p.

²³ SCHÜTZ, 1942. 36. p.

²⁴ SCHÜTZ, 1942. 38. p.

²⁵ SCHÜTZ, 1942. 40. p.

²⁶ SCHÜTZ, 1942. 40-42. p.

²⁷ SCHÜTZ, 1942. 42. p.

²⁸ SCHÜTZ, 1942. 44. p.

²⁹ SCHÜTZ, 1942. 44-45. p.

³⁰ Kiss János (1857-1930) filozófus, egyetemi tanár, 1889-től a Szent István Társulat igazgatója volt, a budapesti egyetem hittudományi karán 1898-tól tanított a bölceleti tanszéken. A *Bölceleti Folyóirat*, a *Hittudományi Folyóirat* és a *Religio* című egyházi lap szerkesztése is a nevéhez fűződik. Magyar Életrajzi Lexikon. Főszerk.: Kenyeres Ágnes. Bp., é.n. [2001] (Jav., átdolg. kiad.) Online: Arcanum Kézíránytár: arcanum.hu / Adatbázisok / Kézíránytár / Lexikonok – 2019. december.

³¹ SCHÜTZ, 1942. 45. p.

Schütz az egyetem harmadik évében szakosodott tovább a dogmatika irányába.³² Az utolsó két év alatt végigolvasta Scheeben³³ háromkötetes, kötetenként ezeroldalas *Dogmatikáját*.³⁴ Tanulmányainak fő vonalát Arisztotelész és Aquinói Szent Tamás gondolatvilága határozta meg, ami mellett egész pályája során végig kitartott.³⁵ Egyetemi tanulmányai végeztével 1904-ben Schütz Antal letette az ünnepélyes fogadalmát, majd július 2-án, Sárlos Boldogasszony ünnepén pappá szentelték Vácon. Július 10-én pedig a szülőföldjén mutatta be első szentmiséjét.³⁶

Fogadalomtétele és pappá szentelése után Schütz Antal a tanári pályán indult el korábbi tanulmányai helyszínén, Szegeden. Latint, magyart és hittant tanított a gimnáziumban. Közben gyakorolta, hogy a szentbeszédeit betanulva, jegyzetek nélkül mondja el. Érdeemes megemlíteni, hogy később rászokott arra, hogy az elmondott beszédeit gyorsírással lejegyezze:³⁷ többek közt ennek köszönhetően maradt ránk közülük jó néhány. Ekkor kezdett el franciául is tanulni.³⁸ Szegeden két évet töltött el a tanítással, majd visszarendelték Budapestre, a Kalazantiumba teológiai és vallástanárnak.³⁹ Ez egy tízéves periódus volt az életében, mely alatt egyrészt matematikát és fizikát tanult az egyetem filozófiai karán,⁴⁰ hogy az ott szerzett tudás révén közelebb kerüljön a bölcselet megértéséhez.⁴¹ Másrészt elkészítette a doktori értekezését *Kezdet és vég a világfolyamatban* címmel, valamint vallástanárként a felső osztályok számára négy tankönyvet írt, illetve egyéb értekezéseket különböző folyóiratok számára.⁴² Ugyancsak ebben az időszakban állította össze a fiataloknak Sík Sándorral közösen az Imádságoskönyvet, amelyben igyekezett az általa tanított fiatalok lelki igényeire szabott imádságokat közölni.⁴³ A Sík Sándorral való ismeretség a teológiai tanárságának első négy évére datálható, amikor Schütz tanította őt. Mikor Sík 1911-ben Pestre került tanítani, szoros barátság fűződött közöttük, mivel egymás melletti szobában laktak, sokat beszélgettek és Schütz még meg is látogatta Sík Sándort Újvidéken, amikor utóbbi az I. világháború alatt katonalelkészként ott szolgált. Barátságuk végig megmaradt, ha nem is ugyanolyan szorosan, mint az 1910-es években.⁴⁴

³² SCHÜTZ, 1942. 49. p.

³³ Matthias Joseph Scheeben (1835–1888) német katolikus teológus és misztikus szerző, a kölni egyetem dogmatikus teológus tanára 1860-tól 1875-ig. Catholic Encyclopedia. H.n., é.n. Online: Catholic Online, catholic.org – 2019. december. Schütz Antal az ő háromkötetes *Dogmatikája* nyomán készítette el a saját, ugyancsak több mint ezer oldal terjedelemben összeállított *Dogmatikáját* magyar és latin nyelven.

³⁴ SCHÜTZ, 1942. 51. p.

³⁵ ELŐD ISTVÁN: Schütz Antal. In: *Vigilia*, 1954. 59–71. p. (továbbiakban: ELŐD, 1954.) 60. p.

³⁶ SCHÜTZ, 1942. 52. p.

³⁷ SCHÜTZ, 1942. 53. p.

³⁸ SCHÜTZ, 1942. 54. p.

³⁹ SCHÜTZ, 1942. 56. p.

⁴⁰ Bár a természettudományok is érdekelték, természetbölcseleti értekezéseket később sem írt. ELŐD, 1954. 64. p.

⁴¹ SCHÜTZ, 1942. 57. p.

⁴² SCHÜTZ, 1942. 58. p.

⁴³ SCHÜTZ, 1942. 59. p.

⁴⁴ ELŐD, 1981. 311. p.

A vallási és erkölcsi életre irányuló útmutatás az egyik legfontosabb kihívás volt Schütz számára ebben az időszakban, és talán ezek azok a művei, amelyekből a mai kor embere is találhat magának útravalót ebben az akkori korhoz hasonló, zűrzavaros világban. Schütz Antal voltaképpen pályájának ebben a korai szakaszában sem riadt vissza attól, hogy kritikával illesse a nagy középkori gondolkodókat mindazon kérdésekben, amelyekben a tudomány színterén változások, előremutató eredmények születtek az idők folyamán.⁴⁵ Teológusként pedig később is azon volt, hogy a profán tudományok eredményeinek figyelembevételével új, egységes szemléletet vázoljon föl a világ számára.⁴⁶

Schütz Antal, az egyetemi tanár

Schütz Antal útja a későbbi pályája csúcsát jelentő egyetemi tanárságig nem volt egészen egyenes. Még gimnáziumi tanárként 1913-ban megpályázott egy megüresedő állást a hittudományi karon, az álláshelyről döntő bizottság azonban leszavazta őt azzal, hogy világi papnak kell adni a pozíciót és nem szerzetesnek, továbbá előbb legyen az egyetem magántanára és csak utána kapjon nyilvános posztot. No meg természetesen volt egy saját jelöltjük az állásra. Schütz úgy emlékezett vissza később erre a történetre, hogy nagyon megviselte, annak ellenére, hogy soha nem állt szándékában a karrier hajhászása.⁴⁷ Miután ez a lehetőség nem jött össze számára, úgy döntött, hogy pszichológiát, azon belül kísérleti lélektant⁴⁸ tanul Németországban. Ebben szerepe volt az I. világháború kitörésének is, ami előrébb hozta itthon a félév végét. Lipcse és München között vívódott, de végül Würzburgba ment, mivel ismerte a várost, ott tanított Marbe,⁴⁹ akit személy szerint a kor nagy szaktekintélyének tartott, illetve úgy számított, hogy ott kevesebb lesz a külföldi hallgató, jobban megbecsülik majd. Utóbbi valóban bekövetkezett: egyedül volt külföldi hallgató és Marbe fel is kérte, hogy doktoráljon. Azonban még nem fejezte be az ottani tanulmányait, amikor 1916 húsvétján váratlanul meghalt Dudek János, a pesti dogmatika tanszék vezetője, és az egyetem Schütz Antalt kérte fel utódának.⁵⁰

Így foglalta el végleges állomáshelyét Budapesten, a dogmatika tanszéken. Egyetemi tanári kinevezését 1916 novemberében Ferenc József a halála előtti utolsó uralkodói intézkedései egyikeként írta alá.⁵¹ Ugyanazzal a lendülettel vetette bele magát a munkába, amellyel gimnáziumi tanárként működött: célul tűzte ki, hogy legyen egy használható dogmatika tankönyv, amiből a kor szellemének megfelelően lehet ezt a tárgyat tanítani. Elsősorban latin nyelven akarta összefoglalni a dogmatikát, azonban a

⁴⁵ ELŐD, 1954. 60. p.

⁴⁶ ELŐD, 1954. 66. p.

⁴⁷ SCHÜTZ, 1942. 64. p.

⁴⁸ ELŐD, 1954. 63. p.

⁴⁹ Karl Marbe (1869–1953) párizsi születésű német pszichológus, a würzburgi pszichológiai intézet alapítója, frankfurti és würzburgi egyetemi tanár. Online: Universität Würzburg: www.uni-wuerzburg.de / University Archive / Personalities / Element Scholars. – 2019. december.

⁵⁰ SCHÜTZ, 1942. 65. p.

⁵¹ SCHÜTZ, 1942. 66. p.

hallgatók egyre hiányosabb latin tudására való tekintettel úgy döntött, hogy magyar nyelvű tankönyvre is szükség van. Ez készült el előbb: 1921-től két éven át dolgozott rajta.⁵² Dogmatika tankönyvének jellegzetes újdonságot és karaktert ad, hogy igyekezett a nehezen értelmezhető latin szakkifejezéseket magyarra fordítani, új kifejezésekkel helyettesíteni, érthetővé tenni. Mindezt magyarul, nem magyar anyanyelvüként.⁵³ Nem sokkal később egy rövid időre kinevezték a kar dékánjának, noha a kormányzásra soha nem érezte magát hivatottnak.⁵⁴ 1926-ban újabb megtiszteltetés érte: bevásárolták a Magyar Tudományos Akadémiába levelező tagnak, ahová a karakterológia és az aristotelesi metafizika kapcsolatából készített székfoglalót.⁵⁵

A székfoglalóra készülődés közben érte a hír 1927 tavaszán, hogy Prohászka Ottokár az egyetemi templomban a szószéken agyvérzést kapott. Két nap múlva meg is halt.⁵⁶ Prohászka halála nagyon megviselte Schütz Antalt. A szomorú esemény kapcsán az önéletrajzban felidézi azokat az alkalmakat, amikor találkozott vele többek közt Székesfehérváron, Budapesten, valamint az utolsó időszakban Balatonfüreden, ahol Prohászka gyógykezelés miatt tartózkodott. Schütz említi, hogy talán kevesebbet találkozott életében Prohászkaival, mint jó lett volna, de ennek a maga részéről az volt az oka, hogy nem akarta fölöslegesen igénybe venni a túlságosan elfoglalt püspök idejét.⁵⁷ Mindazonáltal Prohászka így is nagyon nagy hatást gyakorolt rá előadásaival, könyveivel és személyes találkozósaikkal egyaránt.

Az akadémiai székfoglalót követően Schütz nekilátott a már ismert módszere szerint a bölcséletelmélet összefoglalásának, amely *A bölcsélet elemei Szent Tamás alapján* címmel jelent meg még 1927-ben. A következő évek újabb feladatokkal látták el. 1929-ben felkérték Prohászka összes műveinek szerkesztésére és sajtó alá rendezésére, amit a püspök iránti elhivatottságból kötelességének tartotta elvállalni.⁵⁸ Összesen 25 kötet készült el és még éppen jókor, mielőtt kitört volna a nagy gazdasági világválság.⁵⁹ 1929 végén Kiss János után átvette a Szent Tamás Társaság elnöki tisztségét. 1933-ban pedig Pauler Ákos⁶⁰ halálát követően a bölcsészkar filozófiai tanszékére akarták meghívni, de az utóbbi felkérést nem fogadta

⁵² SCHÜTZ, 1942. 67. p.

⁵³ ELŐD, 1954. 67. p.

⁵⁴ SCHÜTZ, 1942. 68. p.

⁵⁵ SCHÜTZ, 1942. 69–70. p.

⁵⁶ SCHÜTZ, 1942. 70. p.

⁵⁷ SCHÜTZ, 1942. 70. p.

⁵⁸ SCHÜTZ, 1942. 72–73. p.

⁵⁹ SCHÜTZ, 1942. 73. p.

⁶⁰ Pauler Ákos (1876–1933) filozófus, egyetemi tanár, akadémikus, a Filozófiai Társaság elnöke. Az egyik legjelentősebb rendszeralkotó magyar filozófus, aki az igazság fogalmát és az azt feltáró logikát helyezte a saját rendszere középpontjába. FRENYÓ ZOLTÁN: Filozófia. In: Magyarország a XX. században. V. köt. Társadalomtudományok. Szerk.: Kollega Tarsoly István. Szekszárd, 2000. 19–37. p. Online: Magyar Elektronikus Könyvtár, mek.oszk.hu – 2019. december. 22. p.

el,⁶¹ mivel úgy érezte, hogy ezzel elárulná a szívéhez legközelebb álló teológiát és dogmatikát.⁶²

1930 őszen indította el Schütz a nyilvános előadásait azzal a céllal, hogy valamennyi kar hallgatóit meg tudja szólítani a katolikus igazságok korszerű értelmezésével. Ezeket az előadásokat az úgynevezett kupolateremben tartotta (és nagy bánatára nem a Gólyavárban, amely akkor nyomdának volt éppen berendezve). Az első évben Krisztus, a második évben a házasság, a harmadik évben pedig Isten a történelemben volt a téma,⁶³ amely témát igyekezett külső, metafizikai szemszögből láttatni, kiemelkedve az addig megszokott értelmezési keretek közül.⁶⁴ Az előadásokra való készülés igen sok erőfeszítést igényelt a részéről, de megérte, mert teltházak voltak az előadásai. Ezt a korszakot is a feladatok sokasága jellemezte Schütz életében, az előadások nyomán szükségét érezte, hogy összeállítson egy új Szentek élete gyűjteményt. Ez négy kötetben készült el, és e munka, valamint a szokásos egyetemi tanári feladatok mellett még nyelvtanulással is foglalkozott.⁶⁵

Ami Schütz Antal tanári munkájának emberi oldalát illeti, Előd István⁶⁶ úgy emlékezik meg róla, mint aki elsősorban nem csak tanítani, hanem nevelni is akart, akinél nem félelemből, hanem becsületből tanultak a diákok. Korát messze megelőző módon a tananyagot nem enciklopédikusan kérte számon, hanem igyekezett biztos alapokat építeni diákjainál és önálló gondolkodásra nevelte őket. Ugyanez a gondolkodás jellemezte a nagyfokú igényességgel összeállított és 35 éven át használt tankönyveit, sőt, a széles nyilvánosság előtt tartott előadásait, ünnepi köszöntőit és szentbeszédeit is.⁶⁷ Tanítványai szerették őt emberségéért, egészséges humorérzékeért, gazdag kedélyvilágáért és jó tanácsaiért, lelki és anyagi segítségéért.⁶⁸ Mindazonáltal ifjúsági szervezkedésekben nem vett részt, úgy általában a szervezéshez nem volt igazán tehetsége. Életét leginkább az írás és az előadások tartása határozta meg.⁶⁹

Schütz Antal egész életét szervesen meghatározta az Ige szolgálata, ahogy arról összegyűjtött művei egyik kötetének címe is tanúskodik. Plátón, Arisztotelész, Plótinosz és Szent Ágoston után ő maga is az igazság megtalálásán és az Isten gondolatvilágába való betekintésen fáradozott.⁷⁰

A sok munka és az állandó krónikus fáradtság végül kikezdte Schütz Antal egészségét. Orvos öccse próbált vigyázni rá, amennyire lehetett, de a harmincas évek közepére egyre többször kellett komolyabb egészségügyi problémákkal, gyulladásokkal, epekőműtéttel szembenéznie.⁷¹ 1938-ban megválasztották az Akadémia rendes tagjának, majd az egyetem rektorá-

⁶¹ SCHÜTZ, 1942. 72. p.

⁶² ELŐD, 1981. 312. p.

⁶³ SCHÜTZ, 1942. 72-73. p.

⁶⁴ ELŐD, 1954. 63. p.

⁶⁵ SCHÜTZ, 1942. 75-76. p.

⁶⁶ Előd István (1912–1990) piarista tanár, teológus, főiskolai igazgató, Schütz Antal egykori tanítványa.

⁶⁷ ELŐD, 1954. 61. p.

⁶⁸ ELŐD, 1954. 70. p.

⁶⁹ ELŐD, 1981. 312. p.

⁷⁰ ELŐD, 1954. 59. p.

⁷¹ SCHÜTZ, 1942. 77. p.

nak is fölkérték.⁷² Az ezzel járó feladatok azonban már soknak bizonyultak számára. 1938 őszén influenzával került kórházba, de utána folytatta tovább a rektori munkát a többi teendője mellett egészen az 1941-es agyvérzéséig.⁷³ Ebből még felépült, de a keze és a lába már nem lett a régi, így a munkatempóból vissza kellett vennie. Bal oldali részleges bénultsága élete végéig megmaradt.⁷⁴

Ugyanakkor amíg tehetette, romló egészsége ellenére sem vált tétlenné, hiszen ekkor foglalkozott még Szentírás-fordítással, illetve dolgozott a felnőtteknek szóló imakönyvén, ami végül már nem tudott megjelenni. Szerette volna továbbá szélesebb tömegeknek is átadni a saját önnevelési tapasztalatait, amelyekről egy fél éven át papnövendékeknek tartott előadást, de a betegség ezt már nem tette lehetővé számára.⁷⁵ 1942-ben Corvin-lánccal tüntették ki. Ez volt az egyetlen kitüntetés, amelyre nagyon büszke volt, mert a hittudomány műveléséért kapta.⁷⁶ Az elismeréseket mindig úgy fogadta, mint ami nem neki, hanem annak az eszménynek jár, amit képvisel.⁷⁷

Összegzés

Schütz Antal *Életem* című önéletrajzi írása 1942-ben jelent meg, tehát az utolsó tizenegy évről már nem esik szó benne. Más forrásból⁷⁸ ismert, hogy 1944-ig még tanított az egyetemen, majd a második világháborút követően egyre gyakrabban lépett fel nála agyergörcs. 1948-tól már nem tudott dolgozni, mivel két-három havonta érték újabb agyergörcsök.⁷⁹ Élete utolsó 21 hónapját ágyban fekve töltötte, teljesen leépülve. 1953. április 20-án hunyt el. Temetésén hatalmas tömeg vett részt, a szertartást Hamvas Endre csanádi püspök végezte négy további püspök, köztük Czapi Gyula egri érsek, Schütz egykori tanítványa részvételével.⁸⁰ Ravatalánál Takács József a Hittudományi Kar nevében búcsúzza hazánk egyik legnagyobb teológusának és legkiválóbb dogmatikusának nevezte Schütz Antalt.⁸¹

Összegezve Schütz Antal önéletrajzi írását, elmondható róla, hogy egy sokoldalú, nagyon gazdag életpályát tár a szemünk elé. Ebben a tanulmányban elsősorban azokat a motívumokat igyekeztem kiemelni, amelyek meghatározó jelentőséggel bírtak az ő tudományos pályája alakulása szempontjából, de mindenképpen meg kell említeni, hogy egy nagyon olvasmányos, jó stílusú műről van szó, amely a tudós mellett Schütz Antal emberi oldalát is bemutatja rengeteg személyes élményen keresztül a gyerekkortól kezdve az iskolai emlékeken át a felnőttkori utazásaiig, kikapcsolódásaiig. Sajnos élete utolsó szakaszában legyűrte őt a betegség, amely saját bevallá-

⁷² SCHÜTZ, 1942. 78. p.

⁷³ SCHÜTZ, 1942. 79. p.

⁷⁴ ELŐD, 1981. 313. p.

⁷⁵ ELŐD, 1954. 68. p.

⁷⁶ SCHÜTZ, 1942. 82. p.

⁷⁷ ELŐD, 1954. 69. p.

⁷⁸ NOVICZKY PÉTER: In memoriam Schütz Antal. (1880–1953) H.n., é.n. Online: web.axelero.hu/kesz/jel/03_04/schutz.html – 2019. december.

⁷⁹ ELŐD, 1981. 314. p.

⁸⁰ ELŐD, 1981. 314. p.

⁸¹ TAKÁCS JÓZSEF: Schütz Antal ravatalánál. In: *Vigilia*, 1953. 6. sz. 281–282. p., 281. p.

sa szerint leginkább a túlhajszolt életmódjának volt köszönhető, annak, hogy mindig többet vállalt annál, mint amit egészséges keretek közt teljesíteni tudott.

Ami a tudományos pályafutását illeti: végig meghatározta a gondolkodását az összegzés, a szintetizálás iránti igény, így, ha kellett, gimnáziumi tankönyvet írt, ha kellett, egyetemi tankönyvet. Igyekezett összefoglalni az általa művelt tudományterületeket: a dogmatikát, a bölceletet. Céljai közt szerepelt a neotomizmus szellemében és a Szent Tamás Társaság elnökeként Aquinói Szent Tamás eszmerendszerének újragondolása, az adott korra való alkalmazása.⁸² Az 1930-tól évente megtartott, mai szóval megfogalmazva általánosan művelő kurzusaival is azon fáradozott, hogy hallgatóságának egységes képet nyújtson az egyes témakörökről. Ebbe a sorba tökéletesen beleillik a Prohászka-életmű összegzése és kiadása, a *Szentek élete* gyűjtemény elkészítése, de akár még az *Imádságoskönyv* is, amelyben a fiatalok vallási életét próbálta a kornak megfelelő keretek közé terelni.

Az élete utolsó éveit és a halálát követő időszakot meghatározó politikai körülmények sajnos megakadályozták, hogy az általa készített rengeteg összefoglaló munka mindennapi használatra kerüljön. Egy részüket napjainkra nem kis részben a II. vatikáni zsinat hatásának köszönhetően meghaladta az idő, azonban, ha a teljes életművet nézzük, bőven vannak benne olyan értékálló elméletek, gondolatok, amelyek a mai ember számára is mondanivalóval szolgálhatnak.

⁸² Ezt a kortársai is elismerték, mint például Kühár Flóris, aki úgy nyilatkozott a hatvanadik születésnapja alkalmából, hogy Schütz elevenen együtt él a mai filozófiával. KÜHÁR FLÓRIS: A hatvanéves Schütz Antalról. In: *Katholikus Szemle*, 1940. 454–455. p., 454. p.